

Marija Stanonik

Primož Trubar (1555–1582) kot posvečevalec slovenske besede

Primož Trubar (1555–1582): The Consecrator of the Slovene Language

Povzetek: Članek skuša ozavestiti in klasificirati karakteristične slovenske besede, ki jih je Primož Trubar kot pripadnik Lutrovega nauka rabil v predgovorih k lastnim prevodom novozaveznih besedil in s tem v smislu njihove terminologizacije utemeljeval bogoslužni jezik kot posebno zvrst slovenskega knjižnega jezika.

Ključne besede: Božja beseda, evangelij, sv. Pavel, pridiga, protestantizem, Primož Trubar, slovenski jezik

Summary: *The article seeks to raise awareness and classify the characteristic Slovene words that Primož Trubar, an adherent of Luther's teachings, used in the prefaces to his own translations of the New Testament texts. In doing so, he established, with regard to terminologization, the liturgical language as a special genre of the standard Slovene language.*

Key words: *God's word, gospel, St. Paul, sermon, Protestantism, Primož Trubar, Slovene language*

Uvod

Primož Trubar se je iz lastne izkušnje zelo dobro zavedal pomena govorjene besede, ki pa je hitro minljiva in tudi popačiti jo je mogoče. Še kot kanonik je bil med najvidnejšimi delavci za evangeljsko vero in se v ta namen vse bolj izpostavljal in že tisti čas je resno načrtoval, da bi govorjeni besedi dodal trajnejšo, pisno podobo v domačem jeziku. Iz ljubezni do trpečega ljudstva in z gorečnostjo, da mu posreduje pravo evangeljsko besedo, se je prvi odločil pisati in tiskati slovenske knjige (Glavan 2008, 63, 79). K odločitvi za prevajanje in tiskanje knjig ga je

utegnil spodbuditi apostol Pavel: »Kakor živim, pravi Gospod, se bo pred mano upognilo vsako koleno in **vsak jezik bo slavil Boga.**«¹ (Rim 14,11)

Na tej podlagi so se nemški teologi otresali latinščine in gradili novo Cerkev v svojem jeziku. Trubar se je najbrž zavedal, da svojega jezika skoraj brez pisne in tiskane tradicije ne more primerjati z nemščino, vendar je veljalo poskusiti. Da bi bila stavba trdna, je začel pri temelju: z abecednikom in katekizmom. Svojo odločitev je utemeljeval s pridobljenimi izkušnjami, lastno vestjo in odgovornostjo do dobrotnika Petra Pavla Vergerija.

Med šolanjem na Reki se je Trubar prvič seznanil s kakim pisnim slovanskim jezikom, vzpostavljal je prva znanstva, ki so mu pozneje omogočila sodelovanje s Štefanom Konzulom in Antunom Dalmato, ki sta prav tako prebivala v Nemčiji kot izganca iz domovine. Kako malo je bila hrvaška recenzija starocerkvenoslovanskega jezika uporabna za oblikovanje knjižne slovenščine, se vidi iz tega, da sta ona sama pri oblikovanju hrvaškega knjižnega jezika izhajala iz Trubarjevega slovenskega izvirnika, in ne obratno. (Makarovič 1996, 350)

Poleg Hrvatov so bili Čehi drugi Slovincem najbližji slovanski narod, in to s pomembno literarno tradicijo, in Primož Trubar bi se lahko oprl na češčino tudi v črkopisu. Toda interesi in družabni stiki so ga usmerjali v Nemčijo. Latinična pisava je bila velika novost vseh štirih novih knjig: *Katekizem* 1550, *Abecednik* 1550, *Evangelij sv. Matevža* 1555, *Ena molitev* (prevod Vergerijeve italijanske molitve za pregnane protestante) 1555. Trubarju se je za slovenščino pokazala primernejša od gotice. Morda je pri tem nanj vplival Vergerij. Vendar je prav spomniti, da je bil Trubar latinice vajen še iz študijskih časov, zlasti tržaških, morda si je že v mladih letih, ko je služboval na Slovenskem, v njej kaj domačega tudi zapisal, saj je sam tudi pisno omenjal, da je že v tistem času mislil na pisanje v maternem jeziku. Težko je verjeti, da bi mu bila latinica vsiljena, saj je pri njej vztrajal pri vseh naslednjih knjigah. (Glavan 2008, 90)

Trubar se je moral tudi sam odločiti, katero narečje naj vzame za osnovo knjižnega jezika. V razgibanem življenju se je imel priložnost srečati z različnimi narečji (Reka, Trst, Ljubljana, Laško, Šentjernej, Gorica), nje-

¹ S krepkim tiskom je avtorica označila Trubarjeve značilne besedne zveze.

gova prva žena Barbara Sitar je bila Gorenjka. Zato mu je moralo biti jasno, da nobeden od posameznih slovenskih govorov ne more kar tako prevzeti funkcije vseslovenskega jezika. (Makarovič 1996, 350–351)

1. Božja beseda

Božja beseda je po Trubarju vsekakor zapisana že v Svetem pismu Stare zaveze, tudi v besedah apostola Pavla. Ta zagotavlja, da je še tako iskreno in pobožno izražanje vere mimo Svetega pisma škodljivo. Zato vernikom naroča, naj živijo po Božji besedi in se je držijo tudi za ceno preganjanja. Njeni pripadniki sestavljajo Cerkev: »[T]a Cerkou, tu ie, ta praua Gmaina Boshya, drugdi nekar, famuzh gdi se ta Boshye riffniza, tu ie, ta S. Euangeli zhihtu pridiguie, inu se **po Boshy beffedi** slushi Bogu.« (PREDGVVOR ZHES TA LYSTV SVETIGA Paula Htimoteu III 1567, 282)² Vsak naj ostane v stanu in poklicu, kakor je bil, preden se je seznanil z njo, in pokorščina njej zahteva, da ni raz-uzda-n, torej da drži na uzdi svoje telo. Trubar v Pavlovem imenu večkrat zagotavlja, da je njegov nauk zanesljiv in resničen:

a) »Vely, uuzhi inu mozhnu opomina ufe kerszhenike, de oni to nih Frayngo inu ueliko Gnado Boshyo, kir fo od ufeh Grehou, od te Prekletue te Poftaue od uezhniga Boshyga ferda, od uezhne smerti, Hudizha inu Pekla resheni, Inu Prauizhni, Bogu lubi, Otroci inu Erbizhi tiga uezhniga lebna fturieni, naprei prou **po Boshy uoli nega beffedi**, nuzαιο dershe inu ohrane.« (SVETIGA PAVLA LYST HTIM GALATARIEM, PREDGVVOR V 1561, 212)

b) »Sakai fam Bug, ty Preroki inu Iogry, ufe te Boshye slushbe, kir se **pres Boshye beffede** inu nega ukafane fture, (nai fi te ifte ty preprofti andohtliui Ludi fdobrim fercem inu Sdobro maningo, Bogu oli diuici Marij oli tim Suetnikom iskashuio.) imenuio Malykkouane.« (PREDGVVOR ZHES TA PERVI LYST Suetiga Paula htim Corintariem X 1561, 167)

² Vir vseh Trubarjevih besedil je *Biblia Slavica* (2006). V sprotnih referancah so navedeni izvirni naslovi in letnice del, številke označujejo stran(i), kjer je dostopen faksimile v *Biblia Slavica*.

c) »De oben zhlouik kir Malikuie,³ tu ie, kir **Bogu ponega beffedi** ne slushi, inu te garde smertne grehe dopernasha, unebeffa ne pride.« (PREDGVVOR ZHES TA PERVI LYST Suetiga Paula htim Corintariem V 1561, 160)

č) »Opomina de Spametio inu smodruftio, ty verni, **po beffedi Boshy** nih rizhy, pelaio inu dershe, inu de ta zhasnih lebna dobru naloshe.« (SVETIGA PAVLA EPISTOLA, TV IE, EN LYST, piffan htim Efeferiem V, 1567; v: Biblia Slavica 2006, 238)

d) »Vely, de nemaio liny ne shiher biti, de fe fto Vero terdnu dershe **Boshye beffede**, de fe tiga Crysha, ne preganene, ne smerti, fa uolo tiga Euangelia, nemaio ftrashiti.« (PREDGVVOR ZHES TA PERVI LYST Suetiga Paula htim Corintariem XVI 1561, 178)

e) »Praui, De ty kir od fuie Modrufti ueliku dershe, fo ueliki norci pred Bugom. Ty so pag prou Modri, kir nih fastopnoft **tei Boshy beffedi** poduersho, Inu de Veruio nekar tu, kar nih lastna pamet, temuzh kar ta Euangeli nee uuzhi. Mi nemamo obeniga zhloueka, koker kuli vuzheniga oli Modriga, beffedo oli nauuka, zhes Boshy Vuk, ftauiti.« (PREDGVVOR ZHES TA PERVI LYST Suetiga Paula htim Corintariem III 1561, 156)

f) »On bi tudi bil umil te Corintarie uiffoke kunstne rizhi uuzhiti, oli fa uolo kir fo Meffeni, tu ie, kir fo uezh zhloueskimu fastopnimu Vuku, koker **tei Boshy beffedi** Verouali, Obtu nei nee glo-

³ Trubar v nekaj potezah slikovito opiše zgodovinsko usodo mest Filipe in Makedonije in na njenem primeru aktualizira politični položaj svojega časa, kar interpretira tudi teološko: »TV Meiftu Philippos, leshi vti Gerski Desheli, na krayu te Macedonie inu Tracie [...] En Rimski Capitan, Emilius Paulus, ie 25. taushent Macedonierieu na en dan pobil, inu nih Kralla Persea vluuil, inu ie to celo Macedonio pod Rimsko Oblaft perprauil, tu fe ie godilu 164. leit pred Criftufeum royftuum. [...] Koku fe pag fdai tu Meiftu Filippos imenuie, fe ne fna, Turki fo to Deshelo Macedonio, katera fe fdai Albania imenuie, pred 126. leit noter vveli. [...] Sdai fa volo velikikh Grehou, Preshushtua, Shushtua, Golufana, fatrena bofih ludy, **Malykouana inu fashpotouana Boshye Beffede**, fo timu Neuerniku inu Tyrannu Turku pouershena. Na letu imamo smisliti, fe plakati inu prauo Pokuro diati, na Buga vedan klyzati, de fe fnami tudi taku nepergodi, inu Bug fuiga ferda fa volo nashe nepokure zhes nas ne islye.« (PREDGVVOR ZHES TA LYST S. PAVLA htim Filipperiem 1567, 242)

boke rizhi uuzhil.« (PREDGVVOR ZHES TA PERVI LYST Suetiga Paula htim Corintariem XVI 1561, 156)

g) »Per tem tudi prau, De en ufaki utim nega Stanu, Poklyzaneinu inu Deltu, ukaterim ie on hti Veri kerfzhanski prishal (**aku nei Boshy beffedi fuper**) ima oftati, Sakai ta Euangeli, tih dobrih, poshtenih inu nuznih Deshelskih praud, nauad, poftau, slushbi inu oblafiti, ne premenuie inu ne preftaule, temuzh le ta ferza.« (PREDGVVOR ZHES TA PERVI LYST Suetiga Paula htim Corintariem VII 1561, 162)

h) »Vely inu opomina fto Pergliho kir Vshtrizh fa Vadlo teko, De ufi Verni nih greshnu tellu, kir ie le htim hudim lushtom pernagnenu, dershe na uufdi, de bo **Boshy beffedi** inu S. Duhu do inu uti fmerti pokornu.« (PREDGVVOR ZHES TA PERVI LYST Suetiga Paula htim Corintariem IX 1561, 165)

i) »[N]ega Vuk nei neguishen oli leshnou, Sakai kar ie utim Imeni Iefufovim pridigal, tuie rifniza. **Boshye beffede** Ia, tuie, rifnizhne inu ftonouite, fe ne premakno, negredo nafai.« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM I 1561, 181)

j) »Se huali, fubper te falsh uuzhenike, de ie fdobro uiftio, preproftu, faftopnu uuzhil **to Boshyo rifnizho beffedo**, inu nishter is fue glaue oli pameti. Taku ima sledni Pridigar diati.« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM I, 1561; v: Biblia Slavica 2006, 181)

Da je Primož Trubar že zaznaval stilistično vrednost jezikovnih sredstev, dokazuje metafora »duhovski meč«⁴ za Božjo besedo ter menjava levega in desnega prilastka v naslednjih dveh primerih:

a) »K sheftimu de imamo ta Duhouski Mezh, tu ie, **to Beffedo inu Oblubo Boshyo**, na katero fe imamo fanefsti, inu vfimu, kar nom ta Hudyzh, ta Sueit, nasha pamet, **tei Boshy Beffedi fubper** dershi, fubperftati inu odegnati.« (SVETIGA PAVLA EPISTOLA, TV IE, EN LYST, piffan htim Efeferiem VI 1567, 240)

⁴ »V izdaji 1582 piše v Ef 6,17 *Mezh tiga Duha* (Luter: *Schwert des Geistes*, meč Duha, kar je ostalo vse do danes). Po njem bi bilo treba pogledati še obe izdaji za vse podobne primere, saj da je v drugi marsikaj popravljaj.

b) »Ludy temuzh iz velikih Greshnikou, kir **Boga** ne fnaio, po nim, inu po **nega Beffedi** oli voli, neuprashaio. [...] inu od tih velikih Peen inu shtraifing, katere fo zhes te Deshele inu Meifta prishle, fa volo kir fo **to beffedo Boshyo**, fa shpot imeili, famezhouali inu ny nepokorni bili.« (PREDGVVOR ZHES TA LYST S. PAVLA htim Filipperiem 1567, 243)

V prvem primeru gre za kontrastno stavčno zgradbo v eni in isti povedi, kar jo dela melodično živahno. To ni nič nenavadnega, če upoštevamo, da je bil Trubar tudi pevec (kantor), ustvarjalec in skladatelj umetnih protestantskih pesmi. V drugem primeru si različici nista tako blizu; pa vendar njuna antonimnost ni brezpredmetna, saj se obakrat govori o zasmehovanju presežnosti.

Razen stilističnega učinka, da je *beseda Božja* melodično slovesnejša, drugega učinka omenjene besedne zveze ni opaziti. Retorična moč je še večja, kadar je v skladu s členitvijo po aktualnosti na sintaktično poudarjenem mestu, na koncu:

a) »Per timu uely ufem Vuzhenikom, de oni na tak nega Grunt, tu ie, na ta rifnizhni Boshy Vuk, Slatu, Srebru inu Shlahntu kamine kladeio, tu ie, de prou po uoli inu **beffedi Boshy** od Cristufa uuzhe.« (PREDGVVOR ZHES TA PERVI LYST Suetiga Paula htim Corintariem III 1561, 156)

b) »Opomina de fspametio inu fmodruftio, ty verni, **po beffedi Boshy** nih rizhy, pelaio inu dershe, inu de ta zhasnih lebna dobru naloshe.« (SVETIGA PAVLA EPISTOLA, TV IE, EN LYST, piffan htim Efeferiem V 1567, 238)

c) »[D]e nishter ne fazhnemo, ne deimo, famuzh tu, kar ta Euangeli kashe inu vely, inu de fe tiga Euangelia ne framuiemo, temuzh od nega vfem Ludem prauimo, inu ga poufod resteguiemo.« (SVETIGA PAVLA EPISTOLA, TV IE, EN LYST, piffan htim Efeferiem VI 1567, 240)

č) »[I]nu ftonouito Vero, inu **Beffedo Boshyo**, premogo tiga Hudizha, te Gofpudi tiga fuita, inu te Regente, te Temnice, inu de nee fto Molytuood febe odpode &c.« (Argumentum, tu ie, SVMMA, KRATIK SAPOPADIK, KAI INV KAKOVE RIZHY S. PAVL

VLETIH LYstei htim Eferierem po redu vuzhi, 1567; v: Biblia Slavica 2006, 229)

d) »Vcriftufu Iefufu, htim dobrim dellom, hkaterim nas ie Bug poprei perprauil, de imamo vnih hodyti. Skaterimi beffedami on pryzhuie, de ty ludy vtim Sazhetku fo bili ftuareni, de bi imeli Boga zheftyti, hualyti, brumni biti, inu de bi bili en Tempel, Cerkou inu Shotor Boshy, Oli leta Tempel oli Shotor, ie skuŕi tiga Hudyzha inu ta Greh tak urefualen inu iŕpazhen, de ie potreba bilu, ta iŕti ŕpet druguzh ftuartyti inu fturiti, inu ta ie fturienu skuŕi Criftufa, **to Beffedo Boshyo.**« (Argumentum, tu ie, SVMMA, KRATIK SAPOPADIK, KAI INV KAKOVE RIZHY S. PAVL VLETIH LYstei htim Eferierem po redu vuzhi 1567, 226)

e) »Sa teim vely, de Myr pruti Bogu inu dobro veift ohranio, Boga ŕahualio, **to beffedo Boshyo** bero, pridiguio, poŕlushaio, eden drugiga vuzhe, opominaio.« (SVETIGA PAVLA LYSPISSAN HTIM Colofferiem III, 260)

f) »Vely, de on inu vŕi Pridigary taku vuzhe, de ie Criftus ŕa volo nashih Grehou vmerl, inu de mi imamo tudi shnim vmreti, fatu bomo tudi shnim shiueli. De vredne Pridigarie ŕlauio, de ŕe pred nepridnim vprashanem inu dishputiranem varuio, de **to beffedo Boshyo** prou narafen dile inu ŕecaio, shno te nepokurne shtraifaio, te ŕhaloŕtne bogaboiezhe troŕhtaio.« (ARGUMENT, SVMMA, KRATIG SAPOPADIG tiga drugiga lyftu Suetiga Paula Htimoteu II 1567, 291)

g) »Ie veffel inu huali Boga, de ŕo ty Teffalonihery tih Iogrou Pridigo prou ŕpoŕnali, inu ŕa **to prauo Beffedo Boshyo** gori vŕfeli, Inu per ni tudi vnadlugah inu vpreganenu terdnu obŕtali.« (SVETIGA PAVLA PERVI LYST PISŕan htim Teffalonihieriem II 1567, 265)

V uvodu k Pavlovim pismom Efežanom, Filipljanom, Kološanom, Teŕsaloničanom, Timoteju, Titu in Filemonu se Primož Trubar obrne k »VSEM CRAINZOM INV SLOVENOM«, naj sami presodijo, kdo, »mi Luterski oli ty Papeshniki«, je kriv za to, »de so ŕadashni Ludie tako hudi, nefueifti, de ie pouŕod tulikain reu inu nadlug, inu de Turk taku premaga«, in katera vera je prava: »Inu aku hozhte veiditi po riŕnici inu po **Boshy Beffedi** fodyti, katera ie ta praua ŕtara, inu katera ie ta noua,

falsh, Anticristoua Vera.« (VSEM CRAINZOM INV SLOVENOM myloft, prauo Vero, inu volnu terplene, od Buga Ozheta, skuŕi Jefufa Cristufa, proŕim 1567, 220) Pomenljivo je, da tudi tu Trubar uporabi veliko začetnico, kar se gotovo nanaša na osebo Jezusa Kristusa. Tako se zgodi tudi v drugem primeru, le da je razmerje med prvo in drugo Boŕjo osebo stavčno razvezano. S tem se ta razdelek vrača na izhodiŕe: »[P]obulshai Bug to nasho Vero, inu fe na vŕim popraulauo, inu gredo naprei po Reguli, tu ie, po prauim Vuku tiga Euangelia, inu kadar tu deimo, taku od dan do dne, nom **Bug shnega volo skuŕi to fuio Beffedo** fe bo refodeual inu daial nafnane.« (PREDGVVOR ZHES TA LYST S. PAVLA htim Filipperiem 1567, 251) Za Trubarja kot protestanta je presenetljivo, da, čeprav po Pavlu, govori o svetnikih, ki jih sicer njegova veroizpoved ne priznava.

Ta proces ubesedovanja doseŕe vrh, ko beseda/Beseda pridobi slovnico obrazilo za moŕki spol in se njena enkratnost oz. edinstvenost poosebi v lastnem imenu Jezusa Kristusa: »Vi ŕte lubi inu perietni Bogu, ŕabŕton, ŕa volo Iefufa nashiga Odreshenika, Oduetnika inu **Beffednika**.«⁵ (KOKV SE TA BESEDA GNADA per S. Paulu inu vtim S. Piŕmu ima prou Saftopiti 1560, 115) Čez ŕest let se razlaga ponovi z uporabo istih besed, le z nekoliko drugačno stavčno strukturo: »S Paula inu S. Iansha 1. Joh. 2 beffede, fe ima to dobru ŕamerkati, kir obba prauita, de le eniga ŕamiga Srednika, ŕpraulauza, Oudetnika inu **Beffednika** per Bugi Vnebeŕih imamo, kateri ie Cristul Iefus.« (PREDGVVOR ZHES TA LYSTV SVETIGA Paula Htimoteu II 1567, 280) Ko Primoŕ Trubar ŕeli posebej podčrtati Pavlovo teologijo, pokliče na pomoč evangelista Janeza, kot je razvidno v tem primeru.

2. Evangelij

V novi krŕčanski veroizpovedi, ki je nastala v 16. stoletju in katere nosilci se imenujejo tudi evangeličani, je evangelij ključna beseda. Ob njej se Trubar skoraj popolnoma giblje v območju teologije in pastorage. Le izjemoma ga zanese v zgodovino:

⁵ Trubar uporabi to besedo ŕe v *Katekizmu* 1550, pozneje jo najdemo ŕe pri drugih protestantih. Dobro bi bilo pogledati pomen te besede – ali je pomen povsod enak? – v drugih enajŕtih Trubarjevih knjigah.

»[V]ta Rym, prauio eni, fo pernesli ta **Euangelium**, Narciscus, Andronicus, Iunias, Rom. 16. Eni prauio, de ty Iudi, kir fo na Vinkushtni dan per perui S. Petra pridigi bili, fo nerpoprei ta **Euangeli** Vrym pernesli. Ty eni pag prauio S. Peter ie nerpoprei Vrymita **Euangeli** pridigal. Timu **Euangeliu** fo ty eni Rymski ludi inu Aydi prou inu terdnu Verouali, Katerih Vero S. Paul fam vletim lyfti, vtim fazhetku inu na konzuz, sylnu huali.« (PREDGVVOR ZHES VSE LYSTVVE S. Paula 1560, 109)

Na drugi strani trezno razmejuje družbeno in osebno vlogo evangelija: »Sakai ta **Euangeli**, tih dobrih, poshtenih inu nuznih Deshelskih praud, nauad, poftau, slushbi inu oblafci, ne premenuie inu ne preftaule, temuzh le ta ferza.« (PREDGVVOR ZHES TA PERVI LYST Suetiga Paula htim Corintariem VII 1561, 162)

Kakor da je slovenski Pavel, Trubar navdušeno osvetljuje evangelij s številnih vidikov. Po Pavlovi zaslugi ali sam od sebe v »**timu Euangeliu, Iogerskiemu Vuku**« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM VIII 1561, v: Biblia Slavica 2006, 190) razločuje »**sh-tima inu nauuk**« (Argumentum, tu ie, SVMMA, KRATIK SAPOPA-DIK, KAI INV KAKOVE RIZHY S. PAVL VLETIH LYstei htim Efeferiem po redu vuzhi 1567, 224), to je zvočno in sporočilno plast, vendar se popolnoma posveti drugi: ne izpolnjevanje starozavezne Mojzesove postave, temveč vera v Jezusa Kristusa in njegov evangelij naredi vernike za »Božje dediče«. Pavel je dobil to poslanstvo od samega Jezusa; zato je v svojem delovanju tako neustrašen. »Praui, koku ie is farifeiske Iudouske Vere na kerszhansko preobernen, Inu fakai fe ima nega Euangeliu Verouati, Satu kir ga ie od famiga Iefufa, nekar od ludi pryel, Obtuz ta **nega Euangeli ie ta prau, risnizhni inu Boshy Vuk**« (SVETIGA PAVLA LYST HTIM GALATARIEM. PREDGVVOR II 1561, 204).

Trubar v skladu s Pavlovim naukom⁶ in hkrati s težnjami novonastajajoče veroizpovedi na več mestih razmejuje starozavezno postavo od

⁶ »Ta nega Pifma inu Nauuki, ty ftari inu fadashni Vuzheniki inu vfi fastopni kerszheniki, fa en velik nebeski Shaz imaiu lubio, od nih veliku dershe, prauio in upifheio, de potrebnishiga, bulshiga inu modreshiga Pifma inu Nauuka nei vtim Nouim Testamentu, koker fo S. Iansha Euangeli inu S. Paula Lyftuui. On nerbule inu fastopnishe ta Pifma Moifefousa, Daidoua, vfeh Prerokou inu te Boshye vunane slushbe tiga ftariga Testamenta Islaga, On prou inu fastopnu poufod vnega lyfteh prau inu vuzhi, fakai ie Iefus Criftus fyn Boshy knom na ta fueit prishal,

novozaveznega evangelija. Imena kot Mojzes, Ezav, David zagotavljajo, da Stara zaveza ni popolnoma izločena iz Trubarjevega obzorja, nasprotno pa njihov rod kljub pretnji, da to zanje ni dobro, večinoma odklanja nauk Jezusa Kristusa. Toda ne le Judje, enako zgrešeno ravnajo vsi, ki so zoper evangelij. Njegovo razodetje in zasluženje sta za človeka največji blagoslov in dar (milost). Resnično modri se oprimejo njegovega nauka: »Sakai Sapuudi freda inu konez ie ta lubefan.« Trubar s Pavlovim posredovanjem »[o]pomina, de terdnu ueruiemo timu Euangeliju.« (PREDGVVOR ZHES TA LYST Htim Rymlanom XIII 1560, 139)

V razlagi, zakaj se ljudje odvrtačajo od evangelija, Trubar seveda ostaja na svetopisemskih tleh, vendar Pavlu (2 Kor 4) ne sledi tako strogo kakor ponavadi, temveč so njegove izjave bolj splošne:

»Kadar **ta Euangeli**, ie ena taka fylna Boshya rezh, Sakai tedai nemu ufi ludie ne Veruio? Sai ga ta uegshi deil fouurashi. Natu knim prau, Bug, ne **Euangeli** ne fo na tim dolshni, fakai Bug ie rekal tei Luzhi is te temme fuetititi, tu ie, **ta Euangeli** ozhitu, glöfnu, poufod, ufem ludem, faltopnu pridigati, kir nemu pag ufi ne Veruio? Vtim ie ta Sludi kriju ta te ludi **od tiga Euangelia**, od prauve Vere Viefufa, na druge rizhi, na Malikouane, na blagu inu lushte tiga fuita uabi inu odpelaua.« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM IIII 1561, 185)

Za razloček od prvega, po izražanju suhoparnega dela se še na isti strani pisanje pesniško razmahne, vendar ne mimo Pavla:

»Perglihue te Pridigarie inu ufe Verne hti Perfity oli htimu Illu. Sakai oni fo na tim fueitu eni bofi shibki fauersheni Ludi. Oli oni fo pag is notraunih ferzu bogati, Sakai oni imaio ufebi ta prau nebeski Shazh, tu ie, **ta Euāgeli** inu to prauo Vero, vtim imaio ufe tu kar potrubuio htimu uezhnimu lebnu. Inu naifi fo na tim fueitu vfem shlaht reuom inu nefrezhom ueden inu poufod do smerti poduersheni, Taku ufai is tih iftih Bug, koker fuinu fynuui Iefufu pomaga, Inu tu nih kratku terplene tiga fuita, fteim nebeskim neifrezhenim ueznim ueffelim obilnu Lona.« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM IIII 1561, 185)

kai ie nom shnega Martro dobriga fturil inu dobil.« (PREDGVVOR ZHES VSE LYSTVVE S. Paula 1560, 108)

Trubar kot misijonar s Pavlovimi zgledi nagovarja bralce, naj ravnajo v skladu z evangelijem in ga širijo okrog sebe. Prva oseba množine mu omogoča do njih večjo toplino.

a) »[L]Je skufi to Vero Viefufa nekar skufi to Poftauo bomo brumni pred Bugom inu ifuelizhani. [...] **Te Poftaue** Srednik, tu ie, ta kir ie no od Angelou pryel, inu tim ludem dal, prauil inu islagal, ie bil Moifes, **Tiga Euangelia** Srednik ie Criftus Syn Boshy. Obtu **ta Euangeli** ie bulshi uegshi inu pridnishi, Sakai **ta Euangeli** nas fturi de fmo Otroci inu Erbizhi Boshy.« (SVETIGA PAVLA LYST HTIM GALATARIEM s kratkimi faptopnimi Islagami III 1561, 208)

b) »Paulus uletim Capituli inu drugdi zheftu, **to Moifefeuo Poftauo, te X. fapuudi, delezh narafen lozhi od tige Euangelia.** [...] **Skufi letako Euangelisko ueffelo Pridigo,** Sledni zhlouik, kir ni Veruie, dobi fdaici. S. Duha, enu ueffelu serce, dobro ueift, enu terdnu feupane pruti Bogu, de ga ne fapufti uobeni nadluggi, na smerti tudi nekar.« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM III 1561, 183)

c) »Sice kateri na Criftufa ne Veruie, ta ifti nigdar ne moli prou, ne fmei shnega Molytuo ftopiti pred to Boshyo Maiefteto, ne fmei iz ferza inu fprauo Vero pruti Bogu rezhi, Ti fi mui lubi Ozha, Se ga boy inu beshi pred nim [...] Hzhetertimu, **De skufi leta Nauuk to Poftauo od Euangelia lozhimo.**« (SVETIGA PAVLA LYST HTIM GALATARIEM. PREDGVVOR 1561, 203)

č) »Odgouiri tim Neuiernikom inu nefaptopnim, kir subper ta Euâgeliski Vuk taku gouore.« (PREDGVVOR ZHES TA LYST Htim Rymlanom VI 1560, 127)

d) »Potle pryzhuie fteim Daidom, Moifefom inu Efayom, de **ta Euangeli** bo po ufim fueitu pridigan, Ampag malu Iudou bode ueroualu, bodo **timu Euangeliju subper gourili,** Inu de ty Aydi bodo ta Cerkou inu ty Boshy isuoleni Ludie.« (PREDGVVOR ZHES TA LYST Htim Rymlanom X 1560, 135)

e) »[D]e ta uegshi deil Iudou inu drugih ludi bodo sgubleni, Drugi nekar, famuzh kir **ne hote timu Euangeliju Verovati.**«

(PREDGVVOR ZHES TA LYST Htim Rymlanom XI 1560, 136)

f) »Sice aku Sozhie, ftelo oli slamo bodo polagali na ta Grunt, tu ie, kriuu, po nih laftni faftopnofti, od Cristufeuga Stanu inu oprauila, **timu Euangeliu** subper uuzhili, Taku nih Vuk, na ta Dan, tuie, Po zhafu inu na fodni dan, Inu utim ognu, tu ie, ute-shkih Iskushnauah inu Nadlugah, ne bo obftal, pogine inu konez ufame.« (PREDGVVOR ZHES TA PERVI LYST Suetiga Paula htim Corintariem III 1561, 156)

g) »Shefta Dobruta ie **tu refodiue ne tiga Euangelia**, te skriu-ne, zhudne, inu modre volo Boshye, de Bug fabfton is Gnade, le fa volo tiga faslushena Cristufeiga, nõ vernim viefufa hozhe biti miloftiu, nas vto fuito Gnado vfeti inu ifuielyzhati. Leta skriuna vola fe **vtim Euægeliu vfem ludě daie nafnane inu fe ofnanu-ie**.« (Argumentum, tu ie, SVMMA, KRATIK SAPOPADIK, KAI INV KAKOVE RIZHY S. PAVL VLETIH LYstei htim Efeferiem po redu vuzhi 1567, 224)

h) »Prau, De ty kir od fuie Modrufti ueliku dershe, fo ueliki norci pred Buhom, Ty so pag prou Modri, kir nih faftopnofti tei Boshy beffedi poduersho, Inu de Veruio nekar tu, kar nih laftne pamet, temuzh kar **ta Euangeli** nee uuzhi.« (PREDGVVOR ZHES TA PERVI LYST Suetiga Paula htim Corintariem III, 1561; v: Biblia Slavica 2006, 156)

i) »De ty, kir fo od Buga uti uezhnufti **skufi ta Euangeli pok-lizani**, inu prauizhni, tar zhifti fturieni skufi to Vero, Ty ifti mo-raio tudi Scriftufom red terpeti na tim Sueitu.« (PREDGVVOR ZHES TA LYST Htim Rymlanom VIII 1560, 131)

j) »Htretim de bomo ubuueni fteim Euangeliom, tu ie, de ni-shter ne fazhnemo, ne deimo, famuzh tu, kar ta Euangeli kashe inu vely, **inu de fe tiga Euangelia ne framuiemo, temuzh od nega vfem Ludem prauimo, inu ga poufod resteguiemo**.« (SVETIGA PAVLA EPISTOLA, TV IE, EN LYST, piffan htim Efeferiem VI 1567, 240)

Trubar se ne boji zoperstaviti se svetnim veljakom različnih vrst. Še manj je obziren do odkritih nasprotnikov njegovega nauka, posebno

»do bosih coklastih obrutih golih butic«. Zato ga še toliko bolj veseli, da se čisti »sveti evangelij« širi predvsem s pridigo, to je z naravnim tipom komunikacije. Šele čez šest let ji doda tudi tehnični tip komunikacije (Stanonik 2001, 141–143), torej v knjižni obliki.

a) »Per tim prauī, De ta ner uegshi bulshi Modroft, kir zhloueka isuelizha, fe nauuzhi **is tiga Euangelia**, od katere modrufti, ty Viudi, Velaki, Doctary, Modri tiga fuita, od fami febe, **pres pridige tiga Euangelia, nishter ne ueido inu ne fastopio**.« (PREDGVVOR ZHES TA PERVI LYST Suetiga Paula htim Corintariem II 1561, 155)

b) »Obtu tak uelik shaz Boshy, **to Pridigo tiga Euangelia**, skatero nas Bug k febi uta nebeffa uabi, imamo fufeliem inu hualeshnu gori ufeti po ni to nasho Vero inu ftan pelati, Amen.« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM V 1561, 187)

c) »Sice en zhlouk, koker kuli brumen oli veliku slushi Bogu, pres te Vere Viefufa, nei nigdar vfui vyfti cilu faguishan, ima li rifnizhnu odpufzhane vfeh grehou. Mi vidimo inu slishimo koku grofouitu ty Hynauci, ty eni Menihi inu Nune, taku dobru koker ty Neuerni inu Nepokurni, fe te Smerti boye, inu neradi inu teshku vmerio. Ampag kadar en zhlouik **is tiga Euangelia** slishi inu Veruie, De Bug nemu vse Grehe is Gnade fa volo Suiga Synu, hozhe od pufiti, fa Synu gori vfeti, Ta ifti ima pokoi vfui vyfti, fe troshta od Buga guishne pomozhi, Inu ima is notra vfuum fercei Myr Sbugom, Ro.4.5.8.« (SVETIGA PAVLA LYST HTIM GALATARIEM. PREDGVVOR 1561, 203)

č) »Saftopnu od fadashnih ludi, Shcoffou, Farieu, Menihou, fufeb od tih boših zoklastih obriuenih golih Batyz, kir fo polni hynaufzhine inu vse lotrye, prerokuie, inu nih hynaufzhina, lotrya, golu-fia, fe fdai tudi, huala Bogu, **skufi to zhyfto pridigo inu pifmu S. Euangelia**, koker tukai S. Paul prauī, poufod daie nafnane in urefodiuenta.« (ARGVMENT, SVMMA, KRATIG SAPOPADIG tiga drugiga Lyftu Suetiga Paula Htimoteu III 1567, 292)

Resnici na ljubo ne smemo prezreti nevarnosti za »En drugi Euangeli«, kar je seveda le metafora v pomenu zavajanja: »Ta ifti Bogu subper,

kriuu inu Malikousku, veruie inu slushi Bogu, Obtu S. Paul pishe, Aku en Angel is nebes bo en drugi Euangeli **pridigal**, Taku imamo knemu rezhi, bodi preklet stuem vukum, stuoio vero inu lboshymi slushbami, Sakai Criftus bo vfe ludi po nega Euangeliu, inu nekar koker vřaki veruie, fodil.« (Opominane hbranu tu S. Pifmu 1582, 316)

3. Pridiga

Pridiga je govorno podajanje vsebinsko zaokroženega verskega odlomka (SSKJ IV 1985, 117) in se »uvršča med argumentativna besedila«, na katera vpliva »družbenokulturni kontekst« (Bizjak 2005, 141). Kakor že prej in hkrati katolikom je bila protestantom prvo pastoralno in didaktično sredstvo za posredovanje verskega nauka. Najprej je treba *pridigati*, da nastane *pridiga*, in nosilec tega početja je *pridigar*. Po tej logiki si pri predstavitvi besedne družine tu sledijo glagol in oba samostalnika. Pridiga je pogosto omenjena že v dosedanjih razdelkih. Tu le poseben premislek o njej.⁷

Trubarju ni bilo toliko do pisanja, saj je leta 1557 zapisal, da je pridiganje njegova prva dolžnost. Je najprej oznanjevalec Božje besede, s tem pa je utemeljil slovensko besedo v knjigi, knjižno besedo, knjižni jezik, pridiganje. Trubar imenuje Kristusa spravljavec (sprava; tisti, ki spravlja). V objavi iz leta 1557 navaja: Pridiguje Adam, pridiguje Mojzes, pridiguje Abraham, v novi zavezi pa *jogri* (apostoli).

V začetku pojasnjevanja Pavlovega pisma krščanskih skupnosti v Rimu Trubar pravzaprav že navaja prevod apostolovih besed v Rim 1,1-5:

»S. Paul uletim peruim Capituli prau, Nerpoprei, od fuiga Poklizierte htimu Pridigarftuu, de se teim bule inu fihershe Veruie nega Vuku. Per tim tudi prau, de **ta Euangelium, kir on pridigue** nei nou, temuzh poprei, dauna skuři te Preroke utu S. Pifmi pořtaulen. Potle prau, od CriStufeuga ftanu in od nega obeyu Natur, De ie ta praui naturski uezh-

⁷ »V uvodu v 14. poglavje prvega lista Korinčanom je posebej nazorno poudaril moč materine besede: 'Ampak kedar se v ti cerkvi s tejm zastopnim gmajn deřelskim jezikom bere, poje inu pridiguje, taku od tiga ta cerkov, tu je ta gmajna vseh vernih, bo v ti veri potrjena, pobulřana inu potrořtana inu ti neverniki inu veliki greřniki bodo svarjeni inu čežpriřani, de krivu super Boga dejo, de se pokore inu h ti pravi veri stopijo. Za tiga voljo je veliku nucniře ena kratka, zastopna pridiga koker deset tavřent nezastopnih mař.« (Glavan 2008, 98)

ni Syn Boshy, Tu prayzhuie, kir ie is Suie laftne mozhi uftal od fmerti. Inu kir te Verne S. Duhum obdili inu Pofuezhuiue, inu de ie tudi prauí zhlouk, Sakai on ie royen od Daudoue Shlahte, Od leti ga Boshyga Synue Paulus bpridiganu poklizan.« (PREDGVVOR ZHES TA LYST Htim Rymlanom I 1560, 119)

Kot že v prejšnjih razdelkih se tudi tu opazi Trubarjev načelni, konfesionalni odpor do Stare zaveze, ki sicer sloni na Pavlovi kritičnosti do judovske veroizpovedi, ko svojim rojakom želi dopovedati, v čem je nasproti Mojzesovi postavi prednost in odličnost Kristusovega nauka. Za slovenske razmere njegovega časa je Trubar tisti Pavel, ki je ne le odklanjal Mojzesa in deset Božjih zapovedi, ker da oboji, tisti, ki pridigajo, in tisti, ki poslušajo, ničesar ne razumejo, če ne vedo za Kristusa, temveč je dodal še eno kategorijo, ki pri Pavlu ni artikulirana – človeške zapovedi. Pri tem je seveda meril na nasprotnike njegovega prepričanja:

a) »Vfí ty, kir lete Poštaune Moifefue Pridige, Inu te Deffet inu zhloueske Sapuudi inu Poštaue, **Pridiguio** inu Poslushaio, cilu nishter ne faftopio, ne fnaio Criftufa, ne ueido fakai ie od Buga poslan na ta Sueit, Martran &c.« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM III 1561, 184)

b) »Natu knim prauí, Bug, ne Euangeli ne fo na tim dolshni, fakai Bug ie rekal tei Luzhi is te temme fuetititi, tu ie, ta Euangeli ozhitu, glofnu, poufod, ufem ludem, faftopnu pridigati, kir nemu pag ufí ne Veruio?« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM III 1561, 185)

Zapovedi in pridige malo zaležejo, če ni v njih ovrednoteno Kristusovo poslanstvo: »**Pridiguie** kai dobriga, kakou nuz oli prid mi od te Vere Viefufa imamo inu prymemo.« (PREDGVVOR ZHES TA LYST Htim Rymlanom V 1560, 126) Zato je posredovanje evangelijskega nauka tako velik Božji dar, ki učinkuje toliko, kolikor se pridigarji podredijo Svetemu Duhu. Da v svojih razlagah Pavlovih pisem Trubar marsikdaj seže čez meje posameznega poglavja, dokazuje omemba Nikodema in Pavla v naslednjem odlomku, s katerim želi slovenski oznanjevalec sprejemalcem razložiti, v čem je navzočnost Svetega Duha.

Nevarnost, ki preti zaradi napačnega sporočila, ni glagolsko izražena s pogojnikom, temveč s pogojnim odvisnikom: »Ta ifti Bogu subper,

kriuu inu Malikousku, veruie inu slushi Bogu, Obtu S. Paul pishe, Aku en Angel is nebes bo en drugi Euangeli **pridigal**, Taku imamo knemu rezhi, bodi preklet stuem vukum, stuoio vero inu lboshymi slushbami, Sakai Criftus bo vfe ludi po nega Euangeliu, inu nekar koker vfaki veruie, fodil.« (Opominane hbranu tu S. Pifmu 1582, 316)

a) »[P]raui, De to skriuno Modroft Boshyo inu Nauuk, de Bug le te kir Vcriftufa Veruio, usuelizha, ty Pridigary nemaio od fami febe, is fuie fastopnosti, **temuzh od. S. Duha skufi to pridigo**, koker Criftus tudi prauu Hpetru. [...] Nicodemus inu Paulus fta oba natureska modra inu uuzhena bila, Oli dotle ne fta S. Duha ne Vere ViefuSa imeila, ne fta Porodniga Greha prou fnala, ne od Criftufa, fakai ie zhlouik ratal inu umerl nishter ueidela.« (PREDEGVVOR ZHES TA PERVI LYST Suetiga Paula htim Corintariem II 1561, 155)

b) »Inu prauu, De ty Pridigary od fami febe te Ludi Vuzhene inu Verne ne ftore, **Temuzh Bug shnega S. Duhum skufi nih Pridigo**. Steim bi rad te Corintare per prauim nega Vukum tiga Euangelia, inu ukupe per Myru obdershal.« (PREDEGVVOR ZHES TA PERVI LYST Suetiga Paula htim Corintariem III 1561, v: Biblia Slavica 2006, 156)

c) »Obtu tak uelik shaz Boshy, **to Pridigo tiga Euangelia**, skatero nas Bug k febi uta nebeffa uabi, imamo fuefeliem inu hualeshnu gori ufeti po ni to nasho Vere inu ftan pelati, Amen.« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM V 1561, 187)

č) »Satu on tukai prauu, Ia iest fem nifig inu preproft uiditi, oli uini fem redle inu uuzhen fto Pridigo, fe nikogar ne boym. **Nashe Pridige** fe enim fde shleht inu shibke, oli mi shnimi uelike terdne Graduue refualuiemo, Tu ie, Mi fteim Euangeliom modre, kunshtne, uuzhene inu oblastne ludi, od nih ftare kriue Vere, na to kerszhansko preobrazhamo.« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM X 1561, 193)

Kako se Trubar poistoveti s Pavlom, se dá lepo razbrati iz zadnjega navedenega odlomka. Kakor se Pavel brani pred Korinčani, se Trubar pred svojimi sodobniki in ostaja znotraj ustreznega Pavlovega poglavja

še komaj dobesedno. Pavel (2 Kor 10) nikjer dobesedno ne govori o modrih, pametnih, učenih in oblastnih ljudeh ter krivi veri, kar ima Trubar pred očmi iz svojega konkretnega položaja.

Trubar jemlje pridigarja kot preroka, ki mora ugajati Bogu, ne pa iskati koristi pri ljudeh: »**en Pridigar shnega Pridigo**, Bogu nekar ufem ludem ima dopafti, shno Boshyo zhajt, nekar fui nuz terditi« (SVETIGA PAVLA LYST HTIM GALATARIEM. PREDGVVOR II 1561, 204). Glede na pastoralno gorečnost, podobno Pavlovi, ni naključje, da se Trubar ustavlja predvsem pri pridigarjih. Toda ko Pavel govori o njihovi šibkosti, misli na človeško naravo in družbeni položaj. Trubar pa ostane samo pri drugem pomenu, morda tudi zaradi svojih osebnih izkušenj preganjanega. Toda navzočnost Svetega Duha jih bogati; če imajo evangelijsko in pravo vero, imajo vse, kar potrebujejo za večno življenje, na tem svetu pa so prav tako deležni Božje pomoči. Toda tudi od ljudi so upravičeni pričakovati zaslužen plačilo, kajti vsak naj se preživlja s svojim delom:

a) »Inu prau, De **ty Pridigary** od fami febe te Ludi Vuzhene inu Verne nefture, Temuzh Bug shnega S. Duhum skufi nih Pridigo.« (PREDGVVOR ZHES TA PERVI LYST Suetiga Paula htim Corintariem III 1561, 156)

b) »Perglihue **te Pridigarie** inu ufe Verne hti Perfity oli htimu Illu. Sakai oni fo na tim fueitu eni bofi shibki fauersheni Ludi. Oli oni fo pag is notra unih ferzu bogati, Sakai oni imαιο ufebi ta prau nebeski Shazh, tu ie, ta Euãgeli inu to prauo Vero, vtim imαιο ufe tu kar potrubio htimu uezhnimu lebnu. Inu naifi fo na tim fueitu vfem shlaht reuom inu nefrezhom ueden inu poufod do smerti poduersheni, Taku ufai is tihiftih Bug, koker fuinu fynuui Iefusu pomaga, Inu tu nih kratku terplene tiga fuita, fteim nebeskim nefrezhenim ueznim ueffelim obilnu Lona.« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM III 1561, 185)

c) »Boha Ozheta uffoku fahualuie, kir te fuie Verne fufeb **te Pridigarie** uteshkih nadlugah pres Troshta inu pomuzhi ne fapufti.« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM I 1561, 181)

č) »De fe ima **tim Pridigariem** dati nih shold inu potreba. Inu de shledni Pridigar ima rad, uolnu sFliffom ta Euangeli pridigati, Inu pruti tim preproftim, shibkim dobriga ferza ludem, fo ufem fe taku dershati, de nee hti prau Veri perprau, inu uti ifti do konca obdershi, Kir tiga ne dei, ta ifti bo koker ta nefuesti hlapez, kateri ie bil fui Centner inu fuio Lybro skril, Math. 25. Luc. 19 od Buga oftru Shtraifan.« (PREDGVVOR ZHES TA PERVI LYST Sue-tiga Paula htim Corintariem IX 1561, 165)

Toda na drugi strani pridigarje podučuje, naj se v poslanstvu, ki ga opravljajo, ne prevzamejo, kljub preganjanju pa naj ostanejo stanovitni in se evangelija ne sramujejo, saj je njegov temelj Jezus Kristus. Če je prej bilo rečeno, da je zaledje pridigarjev Sveti Duh, se Trubar po Pavlovem zgledu zdaj zateče k metafori kamna/skale, ki lahko najbolj otipljivo ponazori, kaj to pomeni. Toda po drugi strani sta do svojih naslovnikov – Pavel do Timoteja in Trubar do kdove koga!⁸ – tako zelo človeško očetovska, da jim naročata, kako naj skrbijo tudi za telesno zdravje. Pavel je pri tem konkretnješi, saj tistega, ki mu piše, osebno pozna, Trubar pa je bolj splošen, saj ne ve, kdo ga bo bral:

a) »**Pridigary** nemaio Gospodouati zhes Cerkou, temuzh ni slushiti.« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM II 1561, 182)

b) »She pag **te Pridigarie** viffoku opomina, de vnih slushbi, nai fi per tih hudih malu oprauio, imaiio veden fueifti biti inu terpeti.« (PREDGVVOR ZHES TA LYSTV SVETIGA Paula Htimoteu III 1567, 294)

c) »**Od Pridigaryeu fe radu lashe inu lizhkai gouori**. Obtui oni imaiio nih Ouzhizom, katerim fo oni poprei pridigali, zhestu flushbo spouedati inu puftyti veiditi, koku nim gre, de fo tudi Viezhi ftonouiti vti Veri.« (SVETIGA PAVLA EPISTOLA, TV IE, EN LYT, piffan htim Eferiem VI 1567, 240)

č) »V Letim Lyftei S. Paul slouu iemle pred nega Martro inu Smer-tio, kadar ie Vrymi vyezhi fidil, inu druguzh pred Ceffaria Nerona

⁸ Kdo so bili naslovniki Trubarjevih del? Slovensko je govorilo 90 odstotkov prebivalstva, to pa so bili nepismeni kmetje. Zato so pridigarji verjetno sami brali ljudem.

bil pelan.⁹ Inu on tukai Timotea inu shnim red **vse Pridigarie viffoku opomina**, de se tiga Euangelia ne framuio inu ne ftrashio ozhytu pridigati, fakai nih dofti tudi tedai ne fo prou pridigali, inu ty eni fo fpet od te prauē Vere, kir fo se tiga Crysha bali inu framouali, odftopouali.« (PREDGVVOR ZHES TA LYSTV SVETIGA Paula Htimoteu V 1567, 288)

d) »Na konzu lipu to Cerkou definira inu iflaga, kai inu kei ie ta praua ftara kerfzhanska Cerkou inu Gmaina, kir prauī letaku, ta Cerkou ie enu meiftu oli Hysha Boshya, fafidana na ta grunt tih Iogrou inu Prerokou, vkaterim grunti, ie nash Gofpud Iesus Cristus ner ta vihshi vogelski Kamen. Inu na leta dragi, shlahnti, ifuolen Kamen, bodo potle ty drugi shiui Kamini skufi to beffedo **tih Prydigarieu** fasydani, de taku koker ty refani inu vglaieni Kameni.« (SVETIGA PAVLA EPISTOLA, TV IE, EN LYT, piſſan htim Efeferiem II 1567, 232)

e) »**Sueifti Pridigary** fo radi goftu bolni, ty mogo sdrauo ieit iefti, vinu pyti pres Greha. Gouori od **tih nouih Pridigarieu**, kir fo eni hudi eni brumni is notra, ty eni se fnaio hyniti, dobri, fueifti, delati, ty eni dobri pag, od doftih moraiō hudu fſlishati, oli eniga vſakiga ferce inu diane se po zhafu ſpoſna, inu na Sodni dan bodo vfeh ferza refodiuenā.« (PREDGVVOR ZHES TA LYSTV SVETIGA Paula Htimoteu V 1567, 285)¹⁰

Na koncu je prav opozoriti ſe na ſamostalnik pridigarſtvo: »**Pridigarftui**« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM XI 1561, 194), »**htimu Pridigarftuu**« (PREDGVVOR ZHES TA LYSTV SVETIGA Paula Htimoteu V 1567, 285), »od fuiga Poklizane **htimu Pridigarftuu**« (PREDGVVOR ZHES TA LYST Htim Rymlanom I 1560, 119), ki je abſtrakten, ſaj ſe ne nanaſa na konkretni pred-

⁹ Tokrat Trubar ne oſtaja zgolj pri obnovi vsebine Pavlovega pisma, temveč ga umesti v čas in prostor.

¹⁰ Na drugi ſtrani ſo tudi »**ty falsh Pridigary**« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM X 1561, 193); »Steim on is **tih falsh Pridigaricu** ſhpot della« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM XI 1561, 194); »**Ty falsh Samohualeshni Pridigary**« (SVETIGA PAVLA TA DRVGI LYST HTIM CORINTARIEM XI 1561, 194); »**Inu taki Falsh neframni Prydigary**« (SVETIGA PAVLA LYST HTIM GALATARIEM. PREDGVVOR VI 1561, 214).

met ali dejavnost, ampak govori o njem na splošno.¹¹ Kot izpeljanka iz samostalnika pridiga se v prvotnem pomenu¹² do danes ni ohranil, oblikoval pa se je sintetični leksem: pridiganje. Pozornosti vredno je, da se samostalniki pojavlja raztreseno v prevodih različnih Pavlovih pisem, ne pa v enem samem ali na enem mestu blizu skupaj. Vsekakor o tem še ni rečena zadnja beseda.

Sklep

Primož Trubar se je iz lastne izkušnje zelo dobro zavedal pomena govorjene besede, ki pa je hitro minljiva in tudi popačiti jo je mogoče. K odločitvi za prevajanje in tiskanje knjig ga je utegnil spodbuditi apostol Pavel (gl. Rim 14, 11). V razgibanem življenju se je imel priložnost srečati z različnimi slovenskimi narečji in mu je moralo biti jasno, da nobeno od njih ne more v celoti prevzeti vloge vseslovenskega knjižnega jezika.

Članek skuša ozavestiti in klasificirati karakteristične slovenske besede, ki jih je Primož Trubar kot pripadnik Lutrovega nauka rabil v predgovorih k lastnim prevodom novozaveznih besedil in s tem v smislu njihove terminologizacije utemeljeval bogoslužni jezik kot posebno zvrst slovenskega knjižnega jezika.

a) *Božja beseda* je po Trubarju zapisana v Svetem pismu. Primož Trubar je že dobro zaznaval stilistično vrednost jezikovnih sredstev, kar dokazuje metafora »duhovski meč« za Božjo besedo in menjava levega in desnega prilastka. Retorična moč je še večja, kadar je v skladu s členitvijo po aktualnosti na sintaktično poudarjenem mestu, na koncu. Ta proces ubesedovanja doseže vrh, ko beseda/Beseda pridobi slovnično obrazilo za moški spol in se njena enkratnost oz. edinstvenost poosebi v lastnem imenu Jezusa Kristusa, ki s tem postane »Besednik« v pomenu zagovornik, odvetnik.

b) *Evangelij* je ključna beseda v novi krščanski veroizpovedi, katere nosilci se imenujejo tudi evangeličani. Z njo se Trubar skoraj popolnoma giblje v območju teologije in pastorage in ga le izjemoma zanese v zgodovino. Trezno razmejuje družbeno in osebno vlogo evangelija, in kakor da je slovenski Pavel, navdušeno osvetljuje evangelij s številnih

¹¹ To lepo dokazuje še danes živo obrazilo –stvo, npr. šol-stvo.

¹² V SSKJ in Slovenskem pravopisu navedena raba v slabšalnem tonu meri na laično, in ne konfesionalno rabo glagola.

vidikov. V skladu s Pavlovim naukom in hkrati s težnjami novonastajajoče veroizpovedi na več mestih razmejuje starozavezno postavo od novozaveznega evangelija: ne izpolnjevanje starozavezne Mojzesove postave, temveč vera v Jezusa Kristusa in njegov evangelij naredi vernike za »Božje dediče«. Trubar se ne boji zoperstaviti se svetnim veljakom različnih vrst. Še manj je obziren do odkritih nasprotnikov njegovega nauka.

c) *Pridiga* je bila protestantom prvo pastoralno in didaktično sredstvo za posredovanje verskega nauka in Trubar je leta 1557 zapisal, da je pridiganje njegova prva dolžnost. Kot že v prejšnjih razdelkih se tudi tu opazi Trubarjev načelni, konfesionalni odpor do Stare zaveze, ki sicer sloni na Pavlovi kritičnosti do judovske veroizpovedi. Za slovenske razmere tistega časa je Trubar tisti Pavel, ki je ne le odklanjal Mojzesa in deset Božjih zapovedi, ker da oboji, tisti, ki pridigajo, in tisti, ki poslušajo, ničesar ne razumejo, če ne vedo za Kristusa, temveč je dodal še kategorijo človeških zapovedi. Zapovedi in pridige malo zaležejo, če v njih ni ovrednoteno Kristusovo poslanstvo. Zato je posredovanje evangelijskega nauka tako velik Božji dar, ki učinkuje toliko, kolikor se pridigarji podredijo Svetemu Duhu.

Glede na pastoralno gorečnost ni naključje, da se Trubar toliko ustavlja pri pridigarjih. Pavel ob njihovi šibkosti misli na človeško naravo in družbeni položaj, Trubar pa ostaja samo pri drugem, morda zaradi svojih osebnih izkušenj preganjanega. Toda navzočnost Svetega Duha jih bogati; če imajo evangelij in pravo vero, imajo vse, kar potrebujejo za večno življenje, na tem svetu pa so prav tako deležni Božje pomoči. Toda tudi od ljudi so upravičeni pričakovati zasluženno plačilo, kajti vsak naj se preživlja z lastnim delom.

Reference

- Bizjak, Aleksandra.** 2005. *Pridiga kot žanr*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Glavan, Miha.** 2008. *Trubarjev album – romanje s Trubarjem*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Krašovec, Jože; Merše, Majda; Rothe, Hans, ur.** 2006. *Biblia Slavica*. Serija IV: Südslavische Bibeln, zvezek 3: Matthäus-Evangelium (1555); Paulus, Römerbrief (1560); Paulus-Briefe (1561, 1567), Psalter (1566); Neues Testament (1581–1582) prev. Primož Trubar; Jesus Sirach (1576); Pentateuch (1578); Proverbia (1580) prev. Jurij Dalmatin. Ferdinand Schöningh: Paderborn-München-Wien-Zürich.
- Makarovič, Jan.** 1996. *Evropske korenine slovenske ustvarjalnosti*. Maribor: Obzorja.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika IV.** 1985. Ljubljana: SAZU.
- Stanonik, Marija.** 2001. *Teoretični oris slovenske folklore*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Sveto pismo Nove zaveze.** 1984. Jubilejni prevod ob štiristoletnici Dalmatinove Biblije. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat v Ljubljani v sodelovanju z Britansko in inozemsko biblično družbo.